

nost, onda bismo imenicu *kõrijen*, *kõrjena* morali tretirati kao iznimku kojoj bi, bez osobitoga razloga, osnovu trebalo tražiti u obliku za nominativ, a ne u obliku za genitiv jednine.

Čini se da bi, prema svemu što sam iznio, u pravopisu hrvatskoga književnoga jezika trebalo za književne oblike svakako propisati oblike *vjjesnik* (gen. *vjjesnika*), *rjječnik* (gen. *rjječnika*), *čjenik* (gen. *čjenika*), a onda i oblike *vjjesnica*, *vjjesničkī*, *rjječničkī*, *rjječničār* . . . Da se ne bi naglo prekinula veza s tradicionalnim oblicima, od kojih *vjèsnik* i *rjèčnik* često dolaze i u imenima novina, časopisa i knjiga, možda bi još neko vrijeme trebalo u pismu i u govoru tolerirati i oblike *vjèsnik* (gen. *vjesnika*), *rjèčnik* (gen. *rječnika*), pa i *čjenik* (gen. *cjenika*) . . . , iako te riječi u hrvatskom književnom jeziku izgovaraju s tim naglascima tek rijetki visokoškolorani pojedinci.

Odluku o tome da li u govoru i pismu preporučiti oblik *kõrijen*, *kõrijena*, ili *kõrijen*, *kõrjena*, ili *kõrjēn*, *kõrjena* . . . , ne bi, dakako, bilo dobro donositi na brzu ruku. Ipak mi se čini da ne bi trebalo zazirati od toga da se preporučī upravo treći oblik: *kõrjēn*, *kõrjena* i, u skladu s njim, oblici: *kõrjenov*, *kõrjēnskī*, *kõrjēnje*, *korjēnak*, *korjēćak* (dem.; tako i u *Pravopisu MH* i *MS!*), *isko-rjēniti* . . . , dakako, uz oblike: *korjēnčić*, *korjēnika*, *korjēnit*, *kõrjenovati* . . .

O S V R T I

SAMOPOSLUŽIVAONICA

Prošlo je već više od dvanaest godina otkad je u zagrebačkoj Ilici otvorena prva prodavaonica u kojoj se kupci poslužuju sami. Sjećam se: ljudi su većinom sumnjičavo vrtjeli glavom ne vjerujući da se u nas mogu održati prodavaonice takva tipa. Godine su prolazile, a broj se tih prodavaonica sve više množio. Na osnovi samoposluživanja počele su poslovati ne samo prodavaonice mješovite robe nego i gostionice, a onda čak i knjižare. Kupci vole robu razgledati izbliza, vole je i opipati – u tome je tajna uspjeha tih prodavaonica.

Doduše, prodavaonice na osnovi samoposluživanja poslovale bi znatno uspješnije, a roba bi u njima bila jeftinija da su neki posjetioци tih prodavaonica bar prvih desetak godina života proživjeli u skandinavskom podneblju. Naime, nedavno je zagrebački Vjesnik pisao o »samoposluživanju« u tim prodavao-

nicama: »Kradu ljudi svih uzrasta, svih profesija – muškarci, žene, djeca . . .« Osobito iznenađuje izjava zamjenika poslovođe jedne od tih prodavaonica: »Najviše kradu mladi ljudi, studenti i učenici, i velika 'gospoda'.«

S prodavaonicama novoga tipa pojavio se, dakle, i nov problem, ali on bi morao zanimati u prvom redu pedagoge i sociologe. U prvi se čas nikako ne bi moglo pomisliti da su te prodavaonice morale već odavno privući i pažnju lingvista. A ipak je tako.

U broju od 25. listopada 1971. Vjesnik donosi spomenuti članak pod naslovom »Samoposluživanje« u samoposluživanjima. Već u samom naslovu za prodavaonicu na osnovi samoposluživanja upotrebljava se, dakle, imenica *samoposluživanje* koja po svom tvorbenom liku nikako ne može označivati prodavaonicu. Navest ću sada malo potpunije izjavu onoga poslovođina zamjenika: »'Najviše kradu mladi ljudi, studenti i učenici, i velika 'gospoda'. Sirotinja ne krade' – riječi

su zamjenika poslovođe Š. J. u *samoposluživanju* 'Zvijezda' u Savskoj. 'Naša *prodavaonica* nalazi se na velikom udaru.'« Kako se vidi, pisac članka upotrebljava za *prodavaonicu* na osnovi *samoposluživanja* imenicu *samoposluživanje*, a poslovođin zamjenik umjesto te imenice – koja mu se, možda, čini neprikladnom – upotrebljava imenicu širega značenja: *prodavaonica*.

U Vjesniku od 20. ožujka 1971. donesena je i ova vijest: »Za okladu od 5 funti, koje je trebao dobiti od tamošnjeg *samoposluživanja*, hrabri Perry stavio je na ramena papirnata krila, a oko pasa gumeni pojas, za svaki slučaj. Tako opremljen bacio se put blatne rijeke prema *zgradi samoposluživanja*, ali je – naravno – bučnuo u vodu.« Kako se vidi, prevodilac je za isti pojam drugi put upotrijebio izričaj *zgrada samoposluživanja*, i to vjerojatno zbog toga što je podsvjesno osjetio da riječ *samoposluživanje* sama za se ipak ima drugo značenje.

Iz Vjesnika od 30. listopada 1971. saznajemo da u Sigetu jedno poduzeće »otvara prvu *samoposlugu*«, ali pisac članka ne kaže da će se u toj »samoposluzi« građani moći opskrbljivati živim namirnicama, nego kaže: »U novootvorenoj *prodavaonici*...« Možda se, dakle, ni samom piscu riječ *samoposluga* u novom kontekstu nije činila baš osobito prikladnom pa ju je zamijenio riječju širega značenja: *prodavaonica*.

Osim riječi *samoposluživanje* i *samoposluga*, ponegdje se za *prodavaonicu* na osnovi *samoposluživanja* upotrebljava i riječ *samoposluga*.

Da su prve *prodavaonice* novoga tipa otvorene u krajevima »gdje naš jezik slavno caruje« (Nazor), sigurno nitko ne bi ni pomislio da izričaj *prodavaonica na osnovi samoposluživanja* sažme u riječ *samoposluživanje*, *samoposluga* ili *samousluga*. Reći da treba otići u *samoposluživanje*, u *samoposlugu* ili u *samouslugu* djelovalo bi jednako neprilično kao kad bi se reklo da treba otići u *pranje* umjesto u *praonicu* ili u *zalaganje* umjesto u *zalagaonicu*. Naime, duh hrvatskoga književnoga jezika traži da se izričaj *prodavaonica*

na osnovi samoposluživanja zamijeni riječju *samoposluživaonica*.

Riječ *samoposluživaonica* izvedena je s pomoću nastavka *-onica* od infinitivne osnove glagola *samoposluživati se*, na isti način na koji je riječ *kupaonica* izvedena od infinitivne osnove glagola *kupati (se)*. Tako je izvedeno i mnoštvo drugih riječi: *kladionica* : *kladiti se*, *umivaonica* : *umivati (se)*, *praonica* : *prati (se)*, *češljaonica* : *češljati (se)*, *krstionica* : *krstiti (se)*, *ispovjedaonica* : *ispovijedati (se)*, *radionica* : *raditi*, *prodavaonica* : *prodavati*, *zalagaonica* : *zalagati*, *blagovaonica* : *blagovati*, *doručkovaonica* : *doručkovati*...

Dakle, treba upamtiti: *samoposluživaonica!* Pri tom se – ako iz konteksta nije jasno – može razlikovati *trgovačka samoposluživaonica*, *ugostiteljska samoposluživaonica*, *knjižarska samoposluživaonica*...

Naravno, ako se kome riječ *samoposluživaonica* (trgovačka, ugostiteljska, knjižarska...) zbog nečega ne bi sviđala, neće pogriješiti ako umjesto nje bude upotrebljavao izričaj *prodavaonica (gostionica, knjižara...)* na osnovi *samoposluživanja*.

Danijel Alerić

IZBOR U RAZNOLIKOSTI ZAMJENA ZA ŠTAUBZAUGER

Zbog osnovnog odnosa hrvatskoga književnog jezika prema stranim riječima svi ćemo se složiti da u stilski neutralnoj upotrebi ne možemo upotrebljavati riječ *štaubzauger*. Ali kad treba preporučiti što da upotrijebimo mjesto nje, sloge već nestaje. Pokazuju to i rječnici i praksa i savjetnici.

Klaić u Velikom rječniku stranih riječi s. v. *štaubzauger* ima »usisivač prašine (sprava za uklanjanje prašine mehaničkim putem); usisivač«.

Deanović-Jernež u 1. izdanju Hrvatsko-srpsko-talijanskoga rječnika imaju samo *usisivač*, u drugo su unijeli i *usisivač* pa iako ga nisu preveli potpuno jednako, vjerojatno razlike u značenju nema.